GLOBAL PSYCHOLOGY ALLIANCE
Psychology for Global Challenges

Prohlášení Globální psychologické aliance k roli psychologů při mimořádných událostech mezinárodního rozsahu

Následující prohlášení, původně vydané Americkou psychologickou asociací (APA) dne 5. června 2008 a revidované Globální psychologickou aliancí (GPA) 31. března 2022, si klade za cíl nasměrovat psychology k tomu, aby se účinně podíleli na reakcích na přírodní katastrofy a katastrofy způsobené člověkem.

GPA a APA tímto potvrzují guidelines Meziagenturního stálého výboru (IASC) týkající se duševního zdraví a psychosociální podpory při mimořádných událostech (2007). Cílem guidelines IASC je umožnit plánování a koordinaci minimálních (základních reakcí s vysokou prioritou, které je nutné urychleně realizovat) multisektorových humanitárních reakcí za účelem ochrany a zlepšení duševního zdraví a psychosociální kvality života lidí, kteří jsou účastníky mimořádné události. Guidelines IASC byly vyhotoveny pro země s nízkými a středními příjmy, přičemž jejich celkový rámec platí i pro rozsáhlé mimořádné události v zemích s vysokými příjmy. Psychologové, kteří jsou vycvičeni v oblasti nouzových reakcí na přírodní nebo člověkem způsobené mimořádné události a zároveň jsou v kontaktu se zavedenou humanitární organizací oprávněnou vysílat odborné pracovníky, by měli být s guidelines IASC obeznámeni.

Guidelines IASC kladou důraz na to, aby:

- každý případný poskytovatel péče v mezinárodní komunitě – včetně psychologů – namísto samostatného nasazení spolupracoval se zavedenou humanitární organizací působící v místě katastrofy.
    - Mezi humanitární organizace patří např.:
        - agentury OSN, jako je Dětský fond OSN (UNICEF) a agentura OSN pro uprchlíky (UNHCR)
        - mezinárodní nevládní organizace, jako je Mezinárodní hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce, International Medical Corps a Lékaři bez hranic
- se zahraničním odborníkům na duševní zdraví včetně psychologů, kteří nejsou v kontaktu s humanitární organizací, **nedoporučovalo** – navzdory jejich dobrým úmyslům – cestovat do oblastí postižených katastrofou, pokud nesplňují následující kritéria:
    - Už dříve působili v nouzové situaci podobné té, do níž se sami nasazují (mimořádné události související s ozbrojeným konfliktem a přírodní katastrofou totiž vyžadují odlišné soubory dovedností a nelze je považovat za mimořádné události totožného typu; každá vyžaduje zvláštní výcvik);

- Už dříve pracovali mimo své vlastní sociokulturní prostředí a rozumí kultuře a jazyku lidí, kterým budou pomáhat;
- Mají základní kompetence s ohledem na intervence obsažené v guidelines IASC;
- Orientují se buď v zásadách veřejného zdraví, nebo komunitní psychologii;
- Mají písemné pozvání ze země, v níž došlo/dochází k mimořádné události, nebo písemné pozvání od zavedené mezinárodní organizace s oprávněním poskytovat služby v místě mimořádné události;
- Mají pozvání pracovat v rámci organizace, která se věnuje udržování trvalé přítomnosti v oblasti postižené katastrofou;
- Svoji práci nezaměřují na provádění intervencí (tj. na klinickou práci), ale spíše „poskytují podporu programů na všeobecné úrovni, včetně předávání dovedností místnímu personálu tak, aby intervence a podporu poskytoval právě místní personál“ (IASC, 2007, s. 74-75).

S ohledem na guidelines IASC o duševním zdraví a psychosociální podpoře při mimořádných událostech a etický závazek pracovat v rámci svých kompetencí (viz Mezinárodní unie psychologických věd a její dokument Universal Declaration of Ethical Principles for Psychologists, Principle 2) se doporučuje, aby psychologové, kteří nepocházejí z oblasti postižené mimořádnou událostí, **neposkytovali** přímé služby v cizích zemích komunitám postiženým katastrofou.

Pokud psycholog splňuje výše uvedená kritéria, může mu být udělena výjimka z obecného pravidla. Psychology, kteří chtějí podpořit humanitární úsilí po katastrofě způsobené člověkem nebo po přírodní katastrofě, vyzýváme, aby vyhledávali takové příležitosti, které konkrétně reagují na potřeby specifikované humanitárními organizacemi působícími na místě.

V případech, kdy jsou psychologové vyzváni k účasti, se doporučuje, aby byla poskytována podpora pro zavedení modelů dlouhodobé psychosociální intervence, kdy psycholog dobrovolník provádí konzultace nebo výcvik místních trenérů.

V případě, že psychologové poskytují populaci postižené mimořádnou událostí konzultace, výcvik trenérů nebo prostředky pro proces zotavení, je důležité, aby si uvědomovali rozsáhlé kulturní a světonázorové rozdíly mezi vlastní zemí, kulturou a zkušeností na straně jedné a kontextem platným pro zasaženou populaci na straně druhé. Psychologové podílející se na podpoře populace v oblasti postižené mimořádnou událostí musí být velmi obezřetní a při vydávání doporučení musí uplatňovat multikulturní hledisko. Například způsoby, jakými lidé prožívají a vyjadřují distres v důsledku traumatických událostí, nejsou na celém světě stejné. Navíc postupy, jak tento distres zmírnit způsobem, který je považován za vhodný a užitečný, jsou rovněž rozmanité.

Skutečně široká psychosociální reakce v oblasti zotavení vyžaduje porozumění a konzultace s vedoucími představiteli místní komunity a duševního zdraví, jakož i s postiženými skupinami a jednotlivci. Pouhý překlad vzdělávacích konceptů a materiálů (západních či jinak kulturně

zakotvených) je nedostačující. Zavádění diagnostických kategorií a léčebných přístupů, které nejsou pro danou populaci evidence-based, *může být škodlivé*.

Vědečtí pracovníci si také musí být vědomi povinnosti chránit lidské subjekty v rámci mezinárodního výzkumu při mimořádných událostech. Tuto otázku řeší příslušné etické kodexy a pokyny pro ochranu lidských subjektů (IASC Recommendations for Conducting Ethical Mental Health and Psychosocial Research in Emergency Settings, 2014).

Role psychologů v mezinárodním měřítku

- **Poskytovat informační zdroje, konzultace nebo výcvik trenérů**
    - Psychologové se zkušenostmi v oblasti duševního zdraví nebo veřejného zdraví při katastrofách mohou nabízet sdílení vhodných zdrojů pro adaptaci/překlad, radit se s uznávanými humanitárními organizacemi, příp. nabízet výcvik kolegům ze zahraničí, aby oni sami mohli školit místní odborníky.
    - Toho lze nejlépe dosáhnout spoluprací se zavedenými organizacemi, jako jsou národní psychologické společnosti nebo regionální multilaterální organizace a nevládní organizace (např. Mezinárodní federace společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce). Pokud totiž žádost o pomoc psychologů projde přes tyto organizace, je mnohem pravděpodobnější, že bude koordinovaná s příslušnými agenturami a začleněná do infrastruktury pomoci.
- **Rozvíjet spolupráci v oblasti společného výzkumu s psychology v postižených oblastech**
    - Spolupráce v oblasti společného výzkumu může pomoci místním odborníkům v oblasti duševního zdraví při studiu psychologických aspektů mimořádných situací, a tím položit základy pro ještě účinnější reakci v budoucnosti.
    - Obzvláště důležité je účinné posouzení psychologických potřeb i zdrojů a zhodnocení intervencí v rámci konkrétního kontextu.

Role psychologů ve své zemi

- **Podporovat lidi přímo zasažené mimořádnou situací**
    - Psychologové mohou ve svých místních komunitách vyhledávat příležitosti k poskytování pomoci lidem, kteří byli přímo postiženi katastrofou způsobenou člověkem nebo přírodní katastrofou.
        - Sem mohou patřit lidé z postižené oblasti i osoby, jejichž blízcí byli postiženi katastrofou.
        - Rovněž sem mohou patřit mezinárodní humanitární pracovníci, kteří se vracejí domů.
- **Propagovat mezinárodní guidelines a standardy**
    - Psychologové se mohou sami zajímat o mezinárodní psychosociální intervence a studovat a šířit informace o mezinárodních guidelines a standardech. Tím mohou pomoci zajistit náležitou a skutečně prospěšnou reakci.

- **Propagovat porozumění kulturním rozdílům v reakcích na traumatické události, jakož i efektivní intervence a strategie pro psychologickou podporu**
    - Traumatický stres, traumatické stresové reakce a vhodné intervence pro zotavení z traumatu jsou hluboce zakořeněny v kultuře daného jedince. Mezinárodní reakce nikdy nesmí být záležitostí pouhého překladu a uplatnění modelů nebo strategií z jiných zemí. Veškeré intervence se musí opírat o konzultaci s místními komunitami a o místní odborné znalosti a musí být založeny na modelu trvalé interakce.
    - Psychologové se musí sami zajímat o kulturní, duchovní, jazykové a národní rozdíly, o politické a společenské podmínky, které utvářejí širší kontext situací přeživších, o místní poskytování péče a lokální reakce na postiženou populaci a všechny tyto informace začlenit do svého výcviku a konzultací.
- **Připravovat se na budoucnost**
  Nabádáme psychology, kteří chtějí pomáhat při mimořádných situacích, aby se už nyní připravili tím, že absolvují výcvik v oblasti duševního zdraví při katastrofách. Poptávka po osobách s kvalifikací v oblasti konzultací a výcviku v místech postižených katastrofou bude pravděpodobně přetrvávat i v nadcházejících letech.

Potenciál způsobit újmu

Je naprosto nezbytné, aby psychologové poskytovali pomoc v mimořádných situacích pouze v rozsahu svých odborných znalostí. V opačném případě může totiž dojít k újmě pacienta, což znamená porušení etiky. Povinnost psychologa uvědomovat si limity praxe je zvláště důležitá při práci s lidmi, kteří prožívají těžké stavy, jako je trauma nebo posttraumatická stresová porucha (PTSD). Akutní příznaky, jakož i účinné intervence se v závislosti na sociokulturním kontextu liší. Neschopnost správně reagovat na tyto situace nebo pokusy o poskytování služeb, které nejsou kulturně přiměřené, mohou mít za následek zhoršení duševního zdraví a závažnější reakce. (Viz Guidelines for International Training in MHPSS Interventions).